

Κωστής Γιούργος, Τάκης Καμπύλης,
Τζέιμς Μπέκετ (1969), Athènes-Presses Libres (1969)

Η τάρτασα της Μπουμπουλίνας

ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ ΚΑΙ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΥ '67-69

Η τσράτσσ της Μπουμπουλίνσς

© 2009, Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ

Επιμέλεια, διόρθωση: Γιούλα Κουγιά

Σχεδιασμός, σελιδοποίηση: Βίβιαν Γιούρη

Εκτύπωση: Μητρόπολις ΑΕ

Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ

Ξενοκράτους 48, 106 76 Αθήνα, τηλ. 210 7231271, fax 210 7254629

Βιβλιοπωλείο ΠΟΤΑΜΟΣ

Σκουφά 32 & Δημοκρίτου, Κολωνάκι, τηλ. 210 3621844

www.potamos.com.gr, info@potamos.com.gr

ISBN 978-960-6691-28-7

*Οι εκδότες ευχαριστούν τη Μαρία Μπέκετ
και τον Ριχάρδο Σωμερίτη για την αναδημοσίευση
των κειμένων από το Les Temps Modernes
και το Le Livre Noir de la Dictature en Grèce.*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Κωστής Γιούργος</i> ΑΛΛΩΝ Ο ΚΛΗΡΟΣ...	11
<i>Τάκης Καμπύλης</i> Η ΤΑΡΑΤΣΑ ΣΤΗΝ ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ	21
<i>Τζέιμς Μπέκετ</i> ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ ΣΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΩΝ (1969)	37
<i>European Commission of Human Rights</i> ΟΙ ΕΙΚΟΝΕΣ	48
ΒΑΣΑΝΙΣΘΕΝΤΕΣ	76
ΒΑΣΑΝΙΣΤΕΣ	80
<i>Athènes-Presse Libre (1969)</i> «ΦΑΚΕΛΟΣ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ»	87
<i>Κωστής Γιούργος</i> ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ	138

Κωστής Γιούργος

ΑΛΛΩΝ Ο ΚΛΗΡΟΣ...

ΑΛΛΩΝ Ο ΚΛΗΡΟΣ ΕΓΡΑΦΕ ΕΑΤ-ΕΣΑ. Και άλλων Ιππόδρομος. Καραι-
σκάκη. Στρατόπεδο Παύλος Μελάς, Διονύσου, Πεζοναυτών Αγίας Παρα-
σκευής. Αντιτορπιλικό Έλλη. Ασφάλεια Πειραιώς, Ηρακλείου, Πατρών, Τριπόλεως,
Χανίων, Λαρίσης, Ιωαννίνων. Αστυνομικό Τμήμα Κυψέλης, Πατησίων, Νέας Ιωνίας,
Περισσού, Χολαργού, Κυπριάδου, Αιγάλεω, Νέου Ψυχικού, Λαυρίου...

Ο δικός σας έγγραφε οδός Μπουμπουλίνας. Και ταράτσα, φάλαγγα, ξύλο, χυδαι-
ότητες, εξευτελισμοί, ταπεινώσεις, τρομοκράτηση. Προσβολές, τρομοκράτηση, «να
σε εξευτελίσουν, να σε λυγίσουν, να νιώσεις ταπεινωμένος, ξεχασμένος, ψυχικά
τελειωμένος», να «σπάσεις». Και υπόγεια. Στα κελιά της απομόνωσης και στους
απόπατους· στα ούρα που λιμνάζουν στο μισοφωτισμένο διάδρομο, τα αίματα που
ξεραίνονται στους τοίχους· τις φωνές, τα ουρλιαχτά του πόνου, το γδούπο των
χτυπημάτων του κορμιού που σωριάζεται στο τσιμέντο· τις στριγκλιές των γυναι-
κών, τις βρισιές. Τα γουρούνια: «Το Χριστό σου, πουτάνα, πούστη, τη μάνα σου,
την αδερφή σου, τη δημοκρατία σας, κωλόπαιδα, εδώ θα σβήσετε, θα σπάσετε, θα
ξεχάσετε, θα ξεράσετε, μίλα, μωρή, μίλα, ρε...» Να στραπατσάρουν –ατήν τη λέξη
δε χρησιμοποίησες, Νίκο, καλέ μου–, να «σου στραπατσάρουν την προσωπικότητα,
να σε εξευτελίσουν, να νιώσεις ταπεινωμένος, ξεχασμένος, ψυχικά τελειωμένος, να
λυγίσεις. Σ’ αυτό απέβλεπαν... σ’ αυτό αποβλέπουν τα βασανιστήρια...»

Οδός Μπουμπουλίνας 18 και Τοσίτσα γωνία. «Υποδιεύθυνσις Γενικής Ασφαλείας
Αθηνών». Απέναντι, διαγωνίως, το Πολυτεχνείο, ακριβώς μπροστά το Εθνικό
Αρχαιολογικό Μουσείο, το «Κεντρικόν Μαιευτήριον Αθηνών» στην άλλη γωνία.
Πόση παραφωνία σε μιαν απλή διασταύρωση.

Μπουμπουλίνας 18. Βλοσυρό, πένθιμο κτίριο. Τετραώροφο; Ίσως, δεν καλο-
θυμάσαι. Δε στέγαζε, παλιότερα, υπηρεσίες του υπουργείου Εργασίας; Μπορεί,
δεν ξέρεις. Φοιτητές –πρωτοετείς, δευτεροετείς πριν από τη δικτατορία– αποφεύ-
γατε τη διασταύρωση Μπουμπουλίνας και Τοσίτσα, τα αινιγματικά παράθυρα των
γραφείων της Υπηρεσίας Πνευματικής Κινήσεως, του περιβόητου Σπουδαστικού
της Ασφάλειας. Τέταρτος όροφος, γραφεία «υπ’ αριθμ. 93, 94, 95...», Μπάμπαλης,
Καραπαναγιώτης, Καλύβας, Γκραβαρίτης, Χριστάκης...

Μπουμπουλίνας 18. Η χώρα των ουρητηρίων και των παλιών σιδηροδρομικών
σταθμών, η αποφορά των παραμεθόριων στρατώνων και των μπορντέλων.

Απόβραδο, Απρίλης του '68. Το περιπολικό κατηφορίζει τη λεωφόρο Αλεξάνδρας.

Καθισμένος, πεταμένος ανάμεσα σε δύο ασφαλίτες στο πίσω κάθισμα του περιπολικού, στις χειροπέδες, λίγο σε νοιάζουν τα χτυπήματα που σου μετράει στα μούτρα και στα πλευρά ο αλήτης δίπλα σου, συνοδεύοντας, ανόητα, αναλφάβητα, τις μπουνιές με την επωδό: «Όταν σφίγγουν το χέρι, ε;», «Ό-ταν-σφίγ-γουν-το-χέ-ρι!...», επαναλαμβάνει με ανελλήνιστη χαιρεκακία το στίχο του Γιάννη Ρίτσου «Όταν σφίγγουν το χέρι, ο ήλιος είναι βέβαιος για τον κόσμο». Κραδαίνει στο αριστερό τη *Ρωμοσύνη* του Μίκη Θεοδωράκη, λάφυρο μοναδικό της εισβολής τους στη ζωή σου, ακράδαντη απόδειξη του εγκλήματος της εναντίωσης στην εθνοσωτήρια επανάσταση της 21ης Απριλίου 1967. Λίγο σε νοιάζει. Εσένα ο νους σου, όλο σου το είναι τρέχει να φτάσει πριν από σένα στο τέρμα αυτής της διαδρομής. Μαζεύεις τα κουράγια σου, σφίγγεις την καρδιά σου να αντέξει. Ν' αντέξει τι; Τι σε περιμένει εκεί;

Είσαι μόνος σου τώρα. Μόνος. Μόνο, παρακαλάς βουβά, μόνο ας γίνει ό,τι είναι να γίνει, σαν αστραπή. Κι εσύ, στην άλλη άκρη της σήραγγας, να περιμένεις να δεις τον εαυτό σου να βγαίνει, καθημαγμένος, αξιοθρήνητος, όρθιος στο φως.

Το περιπολικό στρίβει Σπυρίδωνος Τρικούπη.

Η μπομπίνα καταβροχθίζει τον εαυτό της με ξέφρενη ταχύτητα. Τα γεγονότα βιάζουν το χρόνο να τρέξει, να πυκνώσει. Σαράντα χρόνια τώρα, η πικρή άνοιξη του '68 θα διαπερνά τη μνήμη σαν μετέωρο, σαν τρένο που διασχίζει τη νύχτα με φωτισμένα παράθυρα – σκοτάδι/φως, ασφυξία/ανάσα, εις Άδου κάθοδος/θανάτω θάνατον...

Σε τραβούν, σε τρέχουν σχεδόν σηκωτό, δεμένο. Ανεβαίνεις τα φαγωμένα πέτρινα σκαλιά της εισόδου. Γραφεία δεξιά, αριστερά, πόρτες μισάνοιχτες, ανοιχτές, φωτισμένες, σκοτεινές. Φάτσες μουντές, δυσοίωνες. Τα πλακάκια του διαδρόμου, σαν σκακιέρα: μαύρο, άσπρο, μαύρο, άσπρο, μαύρο, μαύρο, μαύρο. Μια λάμπα εξήντα κεριά, τρία τραπέζια, τέσσερις πέντε όρθιοι πίσω σου. Λύνουν τις χειροπέδες. Βγάλε. Βγάξεις. Σακάκι, ζωστήρα, κορδόνια, ρολόι. Τίποτ' άλλο; Δεν έχεις. Λέγεσαι; Πατρός; Μητρός; Γεννηθείς; Άγαμος; Άγαμος.

Η μπομπίνα ρολάρει τρελά. Σκαλιά, στροφή, πλατύσκαλα, στροφές, διάδρομος. Γραφείο. Μικρό δωμάτιο, ένα παράθυρο που βλέπει, υποθέτεις, στην Τοσίτσα που δε φαίνεται, στα κλειστά τζάμια αντανακλάται η κουστωδία. Πίσω από το γραφείο κάθεται ο Μπάμπαλης. Αστυνόμος Β'. Στον τοίχο, κρεμασμένο, πίσω απ' τον περιβόητο Προϊστάμενο Υπηρεσίας Παρακολουθήσεως, Κωνσταντίνος και Άννα

Μαρία, το βασιλικό ζεύγος χαμογελώντας. Όλοι μέσα σ' ένα στενάχωρο, πνιγηρό δωμάτιο. Αυτό με τον αριθμό 95 στην κάτοψη του τετάρτου ορόφου.

Αυτόν τον ξέρεις; τον τάδε τον συνάντησες; εκείνος τι σου είπε; μ' αυτόν τι κάνατε; Δεν τον ξέρεις, δε σου είπε, δεν τον συνάντησες, δεν κάνατε. Μπάτσος. Ο Καραπαναγιώτης ουρλιάζει δίπλα στ' αυτί σου ότι του τρως την ώρα κι έχει πέντε μέρες να πάει νωρίς στο σπίτι του να προλάβει ξύπνια τα παιδιά του. Μπάτσος. Το βλέμμα σου, ανεξήγητα, εξωπραγματικά, γαντζώνεται στο αναρριχητικό που μαραζώνει αφρόντιστο σε μια πήλινη γλάστρα στη γωνιά κάτω απ' το παράθυρο.

Μπουνιά. Μίλα, ρε.

...

Χτυπήματα.

«Στον τέταρτο όροφο, θαρρώ στο γραφείο του Καραπαναγιώτη. Καθισμένος σε μια καρέκλα, ολόγυρα μια κουστωδιά, σαν κοράκια έτοιμα να επιπέσουν στο ψοφίμι, να κατασπαράξουν. Έχουν δύναμη εκεί όλοι αυτοί μαζί απέναντι σε έναν. Τόλμησες να ζητήσεις δικηγόρο, ρε πούστη; Ορύεται ο Καραπαναγιώτης. Και πέφτουν όλοι επάνω του να τον λιανίσουν. Του χτυπούν το κεφάλι στον τοίχο, γρονθοκοπούν, κλοτσούν όπου βρουν...»

Μίλα, ρε.

...

Πάρτε τον απάνω. Απάνω. Ορμούν σμήνος. Αρπάζουν, τραβούν, τρέχουν, χτυπούν, βρίζουν, κλοτσούν, ορκίζονται, αλαλάζουν. Καραπαναγιώτης, Χριστάκης, Γκραβαρίτης, Μαρτίνος, Καλύβας. Σκάλες που στρίβουν, σκοτάδι που στραβώνει, αμυδρό άνοιγμα στην κορυφή. Μια σπρωξιά, δυο κλοτσιές. Είσαι στην ταρατάσα. Την ταρατάσα.

«Ζαλισμένο, τον ανεβάζουν στην ταρατάσα...»

Μισόφωτο, χλομή ανταύγεια της πόλης, απροσδιόριστοι όγκοι αριστερά, κοντά στο χαμηλό στηθαίο. Σωροί ξύλα, μπάζα. Δεξιά, χαμηλά δωμάτια, παραπήγματα, κεραμοσκεπές ετοιμόρροπες, χάρβαλα πόρτες στην αράδα. Είναι αι «Αποθήκαι», στην κάτοψη, κάτω από την ένδειξη «Χώροι Ταρατάσας». Στο τέρμα, δεξιά, η πόρτα που οδηγεί στα «Λουτρά των αστυνομικών υπαλλήλων». «Τα ντουζ», όπως τα ψιθυρίζουν μεταξύ τους οι φήμες, όχι χωρίς ένα τρέμουλο στη φωνή.

Το φθισικό λαμπιόνι στο δοκάρι της σκεπής. Ο ξύλινος πάγκος, ο σιδερωσωλήνας, δυο μέτρα μακρύς, ακουμπισμένος δίπλα. Μάτσο χοντρά καλώδια

ο βούρδουλας, πανιά, κουρέλια, παλιοπάπουτσα στο τσιμεντένιο δάπεδο, σύρματα, αθύρματα, σχοινιά.

Σε πετούν, σε δένουν ανάσκελα στον πάγκο, ξαπλωτό κατά μήκος, γερά, σαν λουκάνικο, να μην κουνιέσαι, να μην αναπνέεις. Μόνο οι πατούσες, σφιχτά δεμένες μεταξύ τους, κολλητές, να περισσεύουν στο κάτω μέρος. Δυο πατούσες κι ένα φτενό ζευγάρι καλοκαιρινά παπούτσια χωρίς κορδόνια, και η απόφαση, η ελπίδα, η ευχή να αντέξουν στην αναμέτρηση με το σιδεροσωλήνα.

Πρώτο χτύπημα. Δεύτερο. Τρία. Πέντε. Επτά; Εννιά; Δέκα; Έντεκα; Πόσο κρατήθηκε να μη βγει το πρώτο ουρλιαχτό; Πόσα ουρλιαχτά μετρήσανε πριν σου χώσουν στο στόμα το παλιοπάπουτσο; Σκάσε, κωλόπαιδο. Μίλα, πούστη, λέγε.

Μαζεύεσαι εντός σου. Συσπειρώνεσαι να αμυνθείς. Όλος ένα, όλα ένα. Εσύ, οι δικοί σου, πρόσωπα αγαπημένα σου, φίλοι που νοιάζεσαι, σύντροφοι. Ένα χειμωνιάτικο βράδυ στη θαλπωρή του σπιτιού, μικρός, ευτυχισμένος, γιατί έχεις διαβάσει όλα σου τα μαθήματα για αύριο και νυστάξεις κι η ανάσα της μάνας σου μυρίζει κανέλα. Καλοκαίρια στο χωριό, γιαγιάδες, θειάδες, ξαδέρφια πρώτα και δευτεροξάδερφα, παιχνίδια, κλάματα, συγγνώμες και χίλια ευχαριστώ. Συμμαθητές, κοπάνες, οι τύψεις, οι αληταρίες, η χαρά της ανυπακοής, οι ντροπές του πρώτου έρωτα. Όλα ένα εντός σου. Σαν φυλαχτό περασμένο στο λαιμό.

Ο σιδεροσωλήνας. Πέφτει ξανά. Ξανά. Για μια στιγμή, μια στιγμή, σκέφτεσαι πως είναι άδικο κάθε χτύπημα να πέφτει πάντα πιο δυνατά στην αριστερή πατούσα, επειδή ο βασανιστής στέκεται δεξιά κι έχει το στόχο του αριστερά. Μόνο για μια στιγμή. Πατιό ο πόνος χιμάει ηλεκτρικός, διαμπερής, χτυπάει στην οροφή του κρανίου, σκάει σαν πυροτέχνημα, καίει, παγώνει, παφλάζει. Κύματα κύματα. Στραγγαλίζει την ανάσα, κατακαίει το στήθος, γραπώνει την καρδιά.

Βυθίζεσαι, δεν ακούς πια τα ουρλιαχτά σου, σβήνεις. Ωραία, ωραία...

Λύστε τον. Ο Καραπαναγιώτης με τα χέρια στις τσέπες του παντελονιού του, αυτός δε μαγαρίζει τα χέρια του, λύστε τον, λέει.

Σε κρατάνε να σταθείς όρθιος, να κινηθείς, να κυλήσει το αίμα στις φλέβες, να μην πρηστούν τα πόδια, να μη θρομβώσει. Περπάτα, περπάτα. Πήδα, κουνήσου, πήδα. Αφήνεσαι να σ' ανεβοκατεβάζουν, αμέτε στο διάολο, δεν πηδάς. Κλοτσιές στα καλάμια, χτυπήματα, μπουνιές, βουλιάζεις.

Όχι, θα σε κρατήσουν, δε θ' αφήσουν να χάσεις τις αισθήσεις σου. Νερό στα μούτρα. Πώς τη λένε, ρε, την γκόμενά σου; Δεν έχει γκόμενα, ρε! Δε γαμείς; Τι κάνεις, γαμίες; Πούστης είσαι; Πούστης είναι, ρε!

Να θυμώσεις που ένιωσες ταπεινωμένος, η απόγνωση να ξυπνήσει μέσα σου το μίσος, κι εκείνο την επιθυμία της ζωής. Η μεγάλη παγίδα... Είναι καλά δασκαλεμένοι. Όχι που θ' αφήσουν να τους χαλάσουν το μαγαζί τρία τσογλάνια...

Σωριάζεσαι, σε κλοτσούν, σε σέρνουν σαν σκυλεμένο κουφάρι. Βρίζουν ό,τι βρουν, χτυπούν όπου βρουν.

Πίσω στον πάγκο. Στον πάγκο, τον κερατά.

Πόσες φορές αυτός ο κύκλος, αυτός ο ατέλειωτος χορός; Η αναψοκοκκινισμένη μούρη του Χριστάκη, η στεγνή φάτσα του Μαρτίνου, το «ντούγκλα» μουστάκι του Γκραβαρίτη, η ανέκφραστη μάσκα του Καλύβα, το άδειο βλέμμα, η συριχτή φωνή του Καραπαναγιώτη; Πόσες κραυγές, πριν βάλουν μπρος τη μοτοσικλέτα, έξω στην ταράτσα, να σκεπάζει τα ουρλιαχτά; Πόσο κράτησε η νύχτα; Νύχτες; Όσο μια αστραπή;

Πότε, πώς βρεθήκατε στο υπόγειο, στην απομόνωση; Πεταμένοι στο ξερό τσιμέντο, στο σκοτάδι μέρα-νύχτα. Στο κελί 10, στο κελί 11 – ή μήπως ήταν το 12, το 13; Πώς σερνόσασταν μέσα στα κάτουρα και στις βρομιές, μέχρι την τρύπα του απόπατου; Πόσες φορές, σαν τα σκουλήκια της γης, με την κοιλιά, με το πλάι, με τους αγκώνες, με τα γόνατα; Πόσες φορές, πόσες μέρες ώσπου να σταθείτε όπως όπως στα πόδια σας, με τις πατούσες πρησμένες, παραμορφωμένες, να ξεχειλίζουν, να ξεσκίζουν ραφές και γαζιά, να διαλύουν τα φτενά παπούτσια;

Κι δικοί σας, έξω, τι να κάνουν; Είναι άραγε όλοι τους καλά; Τουλάχιστον ας είναι όλοι τους καλά. Κι αυτά τα βήματα που ακούγονται μες στη νύχτα στο διάδρομο για ποιον είναι; Ποιον θα πάρουν απόψε «επάνω»;

Δε συναντηθήκατε εκεί, δε γνωριστήκατε εκεί οι δυο σας.

«Δεν ανταμώσαμε ούτε τυχαία στις σκάλες, στα ανεβοκατεβάσματα που μας έκαναν στον τέταρτο όροφο...»

Αλλού γνωριστήκατε, βέβαια, αργότερα.

«Στις Φυλακές Αβέρωφ...»

Και μοιραστήκατε –πόσα χρόνια, δύο;– το ίδιο κελί.

«Στην πίσω πτέρυγα του Αβέρωφ, στο Εφηβαίο...»

«Που έβλεπε την Κυρίλλου Λουκάρεως και την Ανδρέα Κάλβου...»

Εσένα πριν σε πάνε στου Αβέρωφ, σ' έστειλαν στο κολαστήριο της ΕΑΤ-ΕΣΑ.

Εσένα σε μετέφεραν «έξω», στο κελί με το νούμερο 6.

Όταν σε κουβαλάνε από τη «μέσα» απομόνωση στην «έξω», παίρνεις κουράγιο πως ίσως και να τελειώνουν η αγωνία της αναμονής και της αμφιβολίας, οι ξαφνικές νυχτερινές έφοδοι, η μεταφορά «επάνω».

Στα κρατητήρια της οδού Μπουμπουλίνας 18 οδηγούν μερικά σκαλοπάτια μισοκρυμμένα πίσω από ένα κλιμακοστάσιο στο βάθος του ισογείου. Σταματούν μπροστά σε μια σιδερόπορτα. Πίσω της ξεκινά ένας διάδρομος με τρεις τουαλέτες κι έναν νιπτήρα στη δεξιά πλευρά του. Στο τέρμα του διαδρόμου υπάρχει ένα δωμάτιο, λίγο μεγαλύτερο από κελί απομόνωσης, προορισμένο για «αρχιφυλακείο». Μέσα εκεί στρώνουν κάθε βράδυ τις κουβέρτες τους στο τσιμέντο και κοιμούνται οι κρατούμενες. Μια άλλη σιδερόπορτα, δεξιά στρίβοντας απ' το «αρχιφυλακείο», οδηγεί στην απομόνωση, στη «μέσα», την απόλυτη απομόνωση, στα κελιά 7-20.

Στα κελιά 1-6, «έξω», η απομόνωση είναι λιγότερο σκληρή. Δε βλέπεις, δε σε βλέπουν, όμως τουλάχιστον ακούς αμυδρά τις ομιλίες των απ' έξω, κάποτε και κάτι που μοιάζει με χαμηλόφωνο τραγούδι. Παρήγοροι θόρυβοι, κι ας μην μπορείς εσύ να ψιθυρίσεις ούτε το όνομά σου, μήπως κι απ' τους απ' έξω φτάσει κάπως στους δικούς σου ότι ζεις.

Εκεί συνειδητοποιείς, για πρώτη φορά τόσο καθαρά, πόσο νόημα, πόση παρηγοριά και δύναμη μπορεί να μεταφέρει ένας ήχος, μια νότα, τρεις νότες στη σειρά. Πρώτη μέρα της μεταφοράς σου στο κελί 6. Η τυφλή σιδερένια πόρτα κλείνει με βρόντο, τα κλειδιά του δεσμοφύλακα απομακρύνονται κουδουνίζοντας. Και τότε, στον ακίνητο αέρα του υπογείου αιωρούνται οι πρώτοι στίχοι της *Μασσαλιώτιδας*: «Allons enfants de la patrie, le jour de gloire est arrivé...» ακούς να σφυρίζει ένα στόμα. Ποιος είναι; Τι θέλει; Κρατάς την ανάσα σου. Κι ύστερα απαντάς με τον ίδιο τρόπο, σφυρίζοντας: «Contre nous de la tyrannie...» Το σφύριγμα ανταπαντάει αμέσως, χαρούμενα, προστρέχουν κι άλλα σφυρίγματα, καινούργια. Σφυρίζεις ότι κατάλαβες, όπως κι εκείνοι κατάλαβαν, πως είναι, πως είσαι, πως είσαστε κρατούμενοι της δικτατορίας.

«Κάποια στιγμή ξυπνά, συνέρχεται, στο κελί της απομόνωσης, όπου τον είχαν αδειάσει μετά την ταρατσα. Κι ακούει ένα κορίτσι –αργότερα έμαθε πως ήταν η Μπούλη– να λέει ένα τραγούδι του Θεοδωράκη... Βάλσαμο, κουράγιο, χαμόγελο. Να 'σαι καλά, κορίτσι. Ευχαριστώ...»

Μια φορά την ημέρα σου ανοίγουν για να πλυθείς, να πας στις τουαλέτες. Τότε οι ομιλίες, έξω, παύουν. Ο κοινός χώρος αδειάζει, οι γυναίκες κλείνονται στο «αρχιφυλακείο», οι άνδρες απομακρύνονται, κατεβαίνουν τη στριπτή σκάλα απέναντι απ' το κελί 6 και χάνονται στο υπόγειο.

Το υπόγειο είναι όλος ο χώρος κάτω απ' τα κελιά 1-6. Θα το διαπιστώσεις ένα-ένα μήνα αργότερα, όταν θα τελειώσει για σένα η απομόνωση και το κελί νούμερο 6 θα αποκτήσει καινούργιο ένοικο, που ξέρει κι εκείνος να σφυρίζει τη *Μασσαλιώτιδα*.

Θα γνωριστείς τώρα, θα γίνεις φίλος με τους άγνωστους που ξέρουν τραγούδια για την ελευθερία. Θα κοιμόσαστε όλοι στρωματσάδα στο υπόγειο. Και δύο φορές κάθε μέρα θα κάνετε όλοι μαζί αέρα με τις πετσέτες και τα ρούχα σας, να διώξετε όπως όπως, να σπρώξετε έξω το βαρύ, στάσιμο αέρα του υπογείου που δεν έχει άλλον τρόπο να ανασάνει.

Αλλά ώσπου να συμβεί αυτό, θα ανοίξει ακόμα μερικές φορές η σιδερόπορτα του κελιού 6 για να σε ανεβάσουν κουτσαίνοντας «επάνω». Η τελευταία θα είναι στον τέταρτο όροφο, να σου ζητήσουν να αποκηρύξεις γραπτά τις πεποιθήσεις σου, τον κομμουνισμό, οπωσδήποτε, τις παραφυάδες και τους συνοδοιπόρους του, βεβαίως. «Να γλιτώσεις τη φυλακή».

Να τους κοιτάξεις ανέκφραστος, κι αμίλητος να σπρώξεις πέρα το στυλό που θα έχουν ακουμπήσει στο τραπέζι μπροστά σου.

«Κάτω»

Κάτω, στο παράξενο κοινόβιο όπου μοιραζόσαστε και την μπουκιά του αέρα, θα κυλήσει ο καιρός, θα περάσει κι ο Μάιος. Ύστερα, Ιούνιο, αρχές Ιουλίου, μια κλούβα θα σας πάει στις Φυλακές Αβέρωφ. Κώστας Κ., Νίκος Γ., Παύλος Κλ., Θανάσης Α., Ανδρέας Σ., Νικηφόρος Στ., Γιώργος Μπ., Αντώνης Μ., Αρίστος Θ., Νίκος Κ., Κωστής Γ. Η Φρίντα, δίπλα, στις Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ.

Μετά την Μπουμπουλίνας, τον Διόνυσο, το ΕΑΤ-ΕΣΑ, «ο Αβέρωφ είναι σαν να πηγαίνεις στο Χίλτον», είπε κάποιος.

Αλλά αυτά είναι μια άλλη ιστορία.

Που αν ίσως τη διηγηθείτε ποτέ, θα ξεκινάει απ' το τέλος. Τότε που, λίγο μετά τη δικτατορία, περνώντας Μπουμπουλίνας και Τοσίτσα κοιτάξατε ότι το μουντό, δυσοίωνα τετραώροφο στο νούμερο 18 είχε βιαστεί να παραχωρήσει τη θέση του σε μιαν απρόσωπη, ανυποψίαστη πολυκατοικία.

Τάκης Καμπύλης

Η ΤΑΡΑΤΣΑ ΣΤΗΝ ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ

*«Η Ελληνική Υπόθεση υπήρξε καθοριστικό μάθημα
για την πολιτική περί των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Ευρώπη»*
Τόμας Χάμμαρπεργκ,
Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 18.4.2007

Στις 12 Δεκεμβρίου 1969 η Ελλάδα ξύπνησε –μία ακόμη φορά– με εμβατήρια. Τα προγράμματα του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης είχαν ανατραπεί διότι η «Ελλάς» εόρταζε την «περηφανήν στάσιν» της Χούντας, η οποία αποφάσισε να αποσύρει τη χώρα από το Συμβούλιο της Ευρώπης, του οποίου ήταν πλήρες μέλος από τον Αύγουστο του 1949.

Το ανακοίνωσε την ίδια μέρα στο Παρίσι ο υπουργός Εξωτερικών Π. Πιπινέλης, στο πλαίσιο της συνόδου των υπουργών Εξωτερικών του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Τα εμβατήρια και τα λογύδρια «εθνικής υπερηφάνειας» κράτησαν άλλες τρεις ημέρες. Εκείνο που δεν ανακοινώθηκε τότε ήταν πως η Χούντα αναγκάστηκε σε αποχώρηση όταν βεβαιώθηκε ότι η χώρα θα αποπεμπόταν από το Συμβούλιο λόγω της συστηματικής καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δημοκρατικών θεσμών.

Όλα –ή σχεδόν όλα– είχαν ξεκινήσει δύο χρόνια νωρίτερα από μία ταρατσα. Και από κει –μέσω ενός (μεταξύ άλλων) φιλόξενου σπιτιού στη Γενεύη και μέσω Όσλο– η «Greek Case» (όπως ονομάστηκε η προσφυγή κατά της Ελλάδας στο ΣΕ) καταγράφηκε ως ένα από τα σημαντικά βήματα για την πτώση των συνταγματάρχων. Ωστόσο, αυτή η σελίδα της Ιστορίας δεν έχει ακόμη βρει τη θέση που της ανήκει. Ούτε και έχει ερευνηθεί επαρκώς, αν και φέτος συμπληρώνονται σαράντα χρόνια από τότε.

Κι όμως η «Ελληνική Υπόθεση» (και οι πρωταγωνιστές της) αποτέλεσε και σε διεθνές επίπεδο σημαντική απόδειξη της δύναμης της ευρωπαϊκής αλληλεγγύης, της αποτελεσματικότητας δημοκρατικών θεσμών (όπως ο Τύπος) και –πιθανόν– το πρόπλασμα των μετέπειτα κοινωνικών συμμαχιών που άλλαξαν το πρόσωπο της Ελλάδας.

Στα τέλη Φεβρουαρίου 1968, ένα ΙΧ αυτοκίνητο πέρασε τα σύνορα του Έβρου. Οι Τούρκοι αξιωματικοί έκαναν σχεδόν μηχανικά τον έλεγχο, αφού οι δύο επιβάτες είχαν αμερικανικά διαβατήρια ενώ ο τρίτος, με το όνομα Θόρτον, είχε λατινοαμερικανικό. Για να βγει το τρίτο διαβατήριο χρειάστηκε η συνεργασία ενός Αμερικανού δικηγόρου, σημαντικού ακτιβιστή της Διεθνούς Αμνηστίας, της Ελληνίδας γυναίκας του –μιας φιλελεύθερης εύπορης αστής– και ενός διάσημου τροτσικιστή που το όνομά του ήταν (και είναι) συνώνυμο του επαναστάτη (σύμφωνα με την αριστερή παράδοση) και ήταν βέβαια ιδιαίτερα γνωστό στις γαλλικές αλλά και σε πολλές άλλες μυστικές αστυνομίες.

Ο «Θόρτον» ήταν ο Περικλής Κοροβέσης, ένας 25χρονος που είχε βασανιστεί με ιδιαίτερη σκληρότητα στην ταρατσα της Μπουμπουλίνας αλλά και στο 401 Στρατιωτικό Νοσοκομείο. Οι Αμερικανοί καθηγητές είχαν σταλεί από τη σύζυγο του Τζέιμς Μπέκετ, Μαρία, και το διαβατήριό το κατασκεύασε ο Πέπε, ο διάσημος Λατινοαμερικανός πλαστογράφος και συνεργάτης του Μιχάλη Ράπτη (ή Πάμπλο).

Λίγους μήνες μετά, το βιβλίο του Κοροβέση *Οι ανθρωποφύλακες* –που γράφτηκε στη Γενεύη υπό τη φιλοξενία της Μαρίας Μπέκετ– έκανε το γύρο της Ευρώπης μεταφρασμένο σε έξι γλώσσες. Και η κατάθεσή του στην επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα βασανιστήρια στην Ελλάδα ήταν ένα από τα απαιτούμενα αποδεικτικά στοιχεία.

Στις 5 Μαΐου 1949 δέκα χώρες (Βέλγιο, Γαλλία, Ιρλανδία, Δανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Μεγάλη Βρετανία, Νορβηγία, Σουηδία, Ολλανδία) –με το μυαλό και την καρδιά σε μία ευρωπαϊκή ένωση– υπέγραψαν το σχέδιο του Καταστατικού του Συμβουλίου της Ευρώπης διακηρύσσοντας την προσηλώνσή τους «στις αξίες εκείνες που αποτελούν την κοινή μας κληρονομιά και την αληθινή πηγή της ατομικής και πολιτικής ελευθερίας καθώς και του κανόνα δικαίου και βρίσκονται στη βάση κάθε πραγματικής δημοκρατίας». Τον Αύγουστο του ίδιου χρόνου προστέθηκαν η Ελλάδα και η Τουρκία, για να ακολουθήσουν τα επόμενα χρόνια και οι άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Στους βασικούς όρους συμμετοχής απαιτείτο από την υπό ένταξη χώρα διακυβέρνηση που να διασφαλίζει την ελεύθερη άσκηση των πολιτικών δικαιωμάτων· έτσι, αποκλείονταν από το Συμβούλιο της Ευρώπης οι χώρες του σοβιετικού συνασπισμού αλλά και οι δικτατορίες του Φράνκο και του Σαλαζάρ.

Αν και η ενασχόληση με πολιτικά ζητήματα (Κώνστας, *Η Ελληνική Υπόθεση στο Συμβούλιο της Ευρώπης*, 1976) δεν προβλεπόταν στο καταστατικό, σε αντίθεση με όλα τα άλλα («οικονομικά, κοινωνικά, μορφωτικά, επιστημονικά, νομικά και διοικητικά για την καλύτερη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών»), εντούτοις αυτό δεν είχε πρακτική σημασία αφού τα δύο βασικά όργανα του Συμβουλίου απαρτίζονταν από μέλη των εθνικών κοινοβουλίων και από τους υπουργούς Εξωτερικών.

Αν και ιδρύθηκε στην αυγή του Ψυχρού Πολέμου, το Συμβούλιο της Ευρώπης στην εξέλιξή του έδειξε πως η πλήρης συμμετοχή (ή υποταγή) στο ΝΑΤΟ δεν ήταν ούτε απαραίτητη προϋπόθεση ούτε προφανής συνεπαγωγή. Και με την «Ελληνική Υπόθεση» αυτό έγινε ακόμη πιο σαφές. Έστω κι αν, όπως υποστηρίζεται από μερι-

κούς, τελικά τα politics της εποχής βρήκαν στην «Ελληνική Υπόθεση» και μερικές άλλες ευκαιρίες μάλλον άσχετες με τις κραυγές των βασανιζόμενων στην ταρατσα της Μπουμπουλίνας, ή στα πολεμικά καράβια, ή στα στρατόπεδα της Χούντας.

Τα δύο βασικά όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης ήταν η Επιτροπή των υπουργών και η Συμβουλευτική Συνέλευση, ενώ το πλαίσιο καθορίστηκε από μία σειρά συμβάσεων οι οποίες δέσμευαν νομικά τα κράτη-μέλη. Η πρώτη από τις συμβάσεις αυτές ήταν για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Η επαγρύπνηση (Κώνστας 1976) για την τήρηση αυτής της σύμβασης ανατέθηκε σε δύο όργανα, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Και, όπως σε όλα τα δικαστήρια, η ικανή και αναγκαία συνθήκη ήταν (είναι) οι αποδείξεις.

Στην «Ελληνική Υπόθεση» αυτό ήταν και (τυπικά) το ζητούμενο παρότι, από τους πρώτους μήνες του πραξικοπήματος, δεν έλειψαν οι αναφορές για τη φίμωση της Δημοκρατίας. Ιδίως στον διεθνή Τύπο. Τον Νοέμβριο του 1967 ο *Guardian* δημοσίευσε άρθρο του Βρετανού δικηγόρου Σέντρικ Θόρτον για τους βασανισμούς στην Ασφάλεια της Αθήνας (στην Ταρατσα που λέγαμε πιο πάνω). Ένα μήνα μετά, η Διεθνής Αμνηστία ζητάει από τον δικηγόρο Τζέιμς Μπέκετ να έρθει στην Ελλάδα για να ερευνήσει τις κατηγορίες περί βασανιστηρίων.

Στο σημείο αυτό χρειάζεται μια παρένθεση για να εξηγηθούν πολλά απ' όσα ακολούθησαν στη συνέχεια και οδήγησαν στην «Ελληνική Υπόθεση».

Ας ξεκινήσουμε από τα «εύκολα»: Γιατί επελέγη ο Μπέκετ;

Όπως εξήγησε ο ίδιος («Βαρβαρότητα στην Ελλάδα», *Ποντίκι* 1997), σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε το γεγονός ότι ήταν παντρεμένος με Ελληνίδα, επειδή έρχονταν συχνά στην Ελλάδα και είχε αίσθηση της πραγματικότητας (άρα και των αλλαγών της) και, τέλος, επειδή μιλούσε –κυρίως καταλάβαινε– ελληνικά.

Επίσης ως (ακτιβιστής) δικηγόρος μπορούσε να αντιληφθεί τη (νομική αλλά και «πολιτική») διαφορά της ένδειξης από την απόδειξη, ιδίως απέναντι σε όργανα όπως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Το δεύτερο στοιχείο είναι ακόμη πιο ενδιαφέρον: Το ζεύγος Μπέκετ (σύμφωνα με την αφήγηση της Μαρίας Μπέκετ στον υπογράφωντα) είχε πολύ στενές σχέσεις με τον ανώτατο αξιωματούχο του υπουργείου Εξωτερικών της Νορβηγίας Γιένς Έβενσεν – της «ψυχής» στην υπόθεση καταγγελίας της Ελλάδας στο Συμβούλιο